

Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського

факультет іноземних мов

кафедра германської і слов'янської філології та
зарубіжної літератури

ДИПЛОМНА РОБОТА

на тему: **Структурно-семантична характеристика багатозначних
фразеологізмів (на матеріалі німецької мови)**

здобувача ступеня вищої освіти магістра
галузі знань 0203 Гуманітарні науки
спеціальності 8.02030302 Мова та література
(німецька)*

Поліщук Надії Олегівни

Науковий керівник:

Вишивана Наталя Володимирівна

доцент, кандидат філологічних наук

Вінниця – 2016

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ТА МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПОЛІСЕМІЇ ФРАЗОЛОГІЗМІВ	7
1.1.Поняття фразеології та фразеологічної одиниці	7
1.2.Основні ознаки фразеологічної одиниці	14
1.3.Класифікація фразеологізмів у вітчизняній і зарубіжній лінгвістиці	16
1.4.Полісемія та омонімія як основні парадигматичні категорії фразеологічної одиниці	24
1.4.1.Розвиток полісемії та омонімії у лексикології	24
1.4.2.Полісемія та омонімія у фразеології	28
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1	32
РОЗДІЛ 2. СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ БАГАТОЗНАЧНИХ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ У НІМЕЦЬКІЙ МОВІ	34
2.1.Аналіз семантичної структури полісемічних фразеологізмів ...	34
2.2.Тематична класифікація багатозначних фразеологізмів у німецькій мові	38
2.3.Структурно-граматичні особливості багатозначних фразеологізмів	45
2.4.Стилістичні особливості полісемічних фразеологічних одиниць.....	53
2.5.Характеристика багатозначних фразеологізмів на основі шляхів утворення їх значень	58
2.6.Залежність кількості значень від кількості компонентів багатозначної фразеологічної одиниці	62
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2	66
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ.....	68
РЕЗЮМЕ.....	71

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	73
ДОДАТКИ.....	81

ВСТУП

Фразеологія будь-якої мови завжди викликає інтерес у мовознавців, адже вона цікава, різноманітна галузь мовознавства. Вона показує красу, багатогранність мови, а отже і ментальність, особливість народу. В даний час нові фразеологічні звороти постійно виникають у мові і, активно вживаючись, входять у фразеологічний склад мови, збагачують його новими виражальними засобами. Це і є причиною інтенсивних досліджень та постійного інтересу науковців у сфері фразеології, які відзначають зміни, тенденції розвитку стійки сполук.

Сучасні фразеологічні дослідження охоплюють широке коло проблем, пов'язаних з семантикою, структурою і складом фразеологізмів, особливостями і правилами їх функціонування.

Різними аспектами вивчення фразеологічних одиниць німецької мови займалися такі вітчизняні та зарубіжні науковці як Я. Баран, Г. Бургер, М. Гавриш, С. Денисенко, Ф. Зейлер, А. Маккея, О. Селіванова, В. Фляйшер та багато інших.

Дивлячись на те, що сьогодні вже є велика кількість наукових праць, все ще існує чимало питань, проблем, які потребують детального дослідження. Фразеологічні одиниці розвиваються і змінюються разом із мовою, разом із суспільством, а отже виникають нові значення фразеологічних одиниць. Виникає необхідність подальшого уточнення значення фразеологізмів, пояснення тенденції розширення чи звуження значення, на основі чого змінилось значення та багато інших важливих питань.

Актуальність роботи полягає у необхідності детального вивчення критеріїв розгалуження полісемії та омонімії та дослідження механізму розвитку вторинного значення фразеологічної одиниці на матеріалі німецької мови.

Мета роботи полягає у з'ясуванні шляхів та механізмів розвитку фразеологічної полісемії, дослідженні структурних та семантичних характеристик німецьких багатозначних фразеологізмів.

Для досягнення поставленої мети передбачається розв'язання наступних **завдань**:

1. Здійснити вибірку багатозначних фразеологізмів;
2. Визначити кількісне співвідношення багатозначних фразеологізмів до загальної кількості фразеологізмів;
3. Проаналізувати кількість значень даних фразеологізмів та прослідкувати залежність кількості значення фразеологізмів від кількості компонентів у складі фразеологічної одиниці;
4. Класифікувати фразеологічні одиниці за тематичними блоками;
5. Здійснити структурно-граматичний аналіз багатозначних фразеологізмів;
6. Охарактеризувати багатозначні фразеологізми за їх стилістично-експресивним забарвленням;
7. Визначити та проаналізувати шляхи утворення значень багатозначних фразеологізмів.

Для рішення поставлених завдань були використані такі підходи й **методи дослідження**: теоретичні – аналіз, узагальнення, порівняння, систематизація наукових джерел та нормативних документів для з'ясування стану розробленості проблеми дослідження у вітчизняній, зарубіжній літературі та освітній практиці; статистичні – методи математичної статистики для кількісного та якісного аналізу отриманих результатів дослідження і доведення їх достовірності.

Об'єктом дослідження є багатозначні фразеологізми німецької мови.

Предметом дослідження є семантично-стилістичні та структурно-граматичні особливості багатозначних фразеологічних одиниць.

Наукова новизна даного дослідження полягає у обґрунтуванні зміни значень багатозначних фразеологізмів на матеріалі німецької мови, їх структурно-семантичній характеристиці.

Практична значимість полягає у можливості використання результатів дослідження у лексикографічній практиці, при читанні курсів з лексикології та фразеології німецької мови.

Структура роботи. Дана робота складається вступу, двох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел (84 найменувань) та додатків. Загальний обсяг – 90 сторінки.

Результати дослідження знайшли своє висвітлення в студентській науковій Інтернет-конференції «Сучасні проблеми лінгвістики, літературознавства та методики викладання мови і літератури», у XIV міжнародній студентській Інтернет-конференції «МОВА, ОСВІТА, КУЛЬТУРА: Інтеграційні тенденції в сучасному світі», у Всеукраїнській науково-теоретичній конференції «Актуальні проблеми філології та методики викладання іноземних мов у сучасному мультимедійному просторі» та конференції серед молодих науковців «Актуальні проблеми лінгвістики та методики викладання іноземних мов у вищому навчальному закладі та школі».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Авксентьев Л.Г. Про полісемію фразеологічних одиниць сучасної української літературної мови / Л. Г. Авксентьев // Укр. мова і літ. в школі. –1981. – № 12. – С.50-52.
2. Аракин В. Д. Исследования лексической сочетаемости и фразеологии/ В. Д. Аракин. – М.: Сб. трудов. МГПИ, 1975. – 364 с.
3. Арнольд И.В. Лексикология современного английского языка / И. В. Арнольд // Учебное пособие. – М.: Наука, 2012. – 376 с.
4. Артунов Н. Д. Мовознавство: Великий енциклопедичний словник / Н. Д. Артюнова, В. А. Виноградов. – М.: Велика і Російська енциклопедія, 1998. – 560 с.
5. Архангельский В.Л. О понятии устойчивой фразы и типах фраз / В. Л. Архангельский // Проблемы фразеологии. М. – Л.: Наука, 1964. – С. 102-125
6. Бабич Н.Д. Фразеологічна омонімія і полісемантизм / Н. Д. Бабич // Укр. мовознавство. – К.: Вища шк. – 1980. – Вып. 8. – С. 113-118.
7. Бакеева Д. Х. Грамматическая структура и фразеологизмы романо-германских языков / Д. Х. Бакеева. – Казань: Сб. статей, 1973. – С. 51-59,
С. 67-73
8. Балли Ш. Французская стилистика / Пер. с фр. К.А.Долинина. – М.: 1961. – 381 с.
9. Баран Я. А. Фразеологія: знакові величини / Я. А. Баран, М. І. Зимомря, О. М. Білоус – Вінниця: Нова Книга, 2008. – 256 с.

10. Баран Я. А. Фразеологія у системі мови / Я. А. Баран. – Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 1997. – 176 с.
11. Білоноженко В. М. Функціонування та лексикографічна розробка українських фразеологізмів / В. М. Білоноженко, І. С. Гнатюк. – К.: Наукова думка, 1989. – 156 с.
12. Болдырев Н.Н. Когнитивная семантика: Курс лекций по английской филологии / Н.Н. Болдырев. – Тамбов: Изд-во Тамб. ун-та, 2000. – 261с.
13. Булдаков В. А. Стилистическисниженная фразеология и методы ее идентификации: на матери але современного немецкого языка: автореф. канд. филолог. наук: 10.02.04 / В. А. Булдаков. – Калинин, 1982. – 16 с.
14. Вакуров В.Н. Основы стилистики фразеологических единиц / В. Н. Вакуров. – М.: Изд-во Моск. ун-та, 1983. – С.175-202.
15. Величко С. І. Фразеологізми – прислів'я як конституанти функціонально-семантичного поля спонування в сучасній німецькій мові: автореф. канд. філолог. наук: 10.02.04 / С. І. Величко. – К., 1996. – 21 с.
16. Верещагин Е. М. Семантизация культурного компонента языковых единиц в учебных лексикографических словарях / Е. М. Верещагин, В. Г. Костомаров // Проблемы учебной лексикографии и обучения лексике. – М.: 1978. – С. 98-106
17. Виноградов В.В. Основные типы лексических значений слова / Виноградов В.В. // Избр. труды. Лексикология и лексикография. – М.: Наука, 1977. – С. 121-137.
18. Виноградов В. В. Лексикология и лексикография /В. В. Виноградов. – М.: Наука,1977. – 254 с.

19. Гаврись В. І. Німецька фразеологія в Україні / В. І. Гаврись. – К.: 2012. – 213 с.
20. Гамзюк М. В. Емотивний компонент значення у процесі створення фразеологічних одиниць на матеріалі німецької мови / М. В. Гамзюк. – К.: Вид. центр КНЛУ, 2000. – 255 с.
21. Глазырин Р. Сопоставительный анализ компаративных фразеологических единиц в современных германских языках: автореф. канд. филол. наук. 663 / Р. Глазырин. – М., 1972. – 34 с.
22. Головіна Н. Б. Фразеологізми зі значенням побажання в німецькій та українських мовах: автореф. дис. канд. філол. наук.: 10.02.17 / Н. Б. Головіна. – К., 2007. – 20 с.
23. Гоян А. І. Фразеологізми в сучасній німецькомовній пресі. Структурно-семантичний та функціональний аспекти: автореф. дис. канд. філолог. наук: 10.02.04 / А. І. Гоян. – Чернівці, 2011. – 20 с.
24. Євчук А. М. Структурні, лексико-семантичні та функціональні особливості багатозначних фразеологічних одиниць (на матеріалі лексикографічних джерел і сучасної німецькомовної преси) : автореф. дис. канд. філолог. наук: 10.02.04 / А. М. Євчук. – Чернівці, 2015. – 20 с.
25. Жуков В. П. Семантика фразеологических оборотов / В. П. Жуков. – М.: Просвещение, 1990. – 160 с.
26. Задорожна І. П. Семантичні та сполучувальні властивості компонентів фразеологізмів у німецькій мові: автореф. дис. канд. філолог. наук: 10.02.04 / І. П. Задорожна. – Л., 2003. – 20 с.
27. Зворыкин Ю. Н. Фразеологические инновации в современном немецком языке: автореферат. дис. на соиск. учен. степени канд. филол. наук: 10.02.04 / Ю. Н. Зворыкин. – М., 1974. – 25 с.

28. Зиньков А. Д. Сравнительное исследование адвербиальных фразеологических единиц в современном западногерманских языках: автореф. дис. на соиск. учен. степени канд. филол. наук: 10.02.04 / А. Д. Зиньков. – М., 1976. – 25 с.
29. Зорівчак Р.П. Фразеологічна одиниця як перекладознавча категорія (на матеріалі перекладних творів української літератури англійською мовою). – Львів: Вища школа, 1983. – 173 с.
30. Зубач О.А. Національно-культурна своєрідність семантики фразеологічних одиниць з колористичним компонентом у сучасній німецькій мові: автореф. дис. канд. філолог. наук: 10.02.04 / О. А. Зубач. – Донецьк, 2007. – 20 с.
31. Єрченко П. Г. Класифікація фразеологічної одиниці / П. Г. Єрченко // Іноземна філологія. – 1994. – Вип. 4. – С. 8-12.
32. Карцевский С. О. Об асимметричном дуализме лингвистического знака / С.О. Карцевский, В. А. Звегинцев. – 3-е изд. – Ч. 2. – М.: Просвещение, 1965. – С. 85-93
33. Козырева Л. Ф. Устойчивые фразы и контекст / Л. Ф. Козырева. – Ростов: 1983. – 120 с.
34. Кондратьев А. П. К вопросу о классификации фразеологических единиц в современном немецком языке. На материале трилогии Л. Фейхтвангера «Зал ожидания» / А. П. Кондратьев. – Омск: 1967. – С. 34-42
35. Кузьмина Р. В. К вопросу о разграничении явлений омонимии и полисемии и об особенностях их представления в орфоэпическом словаре / Р. В. Кузьмина // Вестник гуманитарного факультета ИГХТУ. Научный журнал. – Иваново: Изд-во ИГХТУ, 2006. – Вып. 1. – С. 129-135
36. Кунин А.В. Вопросы фразеологии / А. В. Кунин. – М.: 1978. – 254с.

37. Кунин А.В. О фразеологической номинации / А. В. Кунин. – М.: 1983. – Вып. 211. – С. 88-100

38. Лисецька Н. Г. Фразеологічні інновації в сучасній німецькій мові: когнітивний та функціональний аспекти: автореф. дис. канд. філол. наук: 10.02.04 / Н. Г. Лисецька. – Л., 2003. – 218 с.

39. Лисецька Н. Г. Фразеологічні інновації в сучасній німецькій мові: когнітивний та функціональний аспекти: автореф. дис. канд. філол. наук: 10.02.04 / Н. Г. Лисецька – Л., 2004. – 20 с.

40. Літвінова М. М. Семантичні властивості фразеологічних одиниць зі значенням рис характеру людини: автореф. дис. канд. філолог. наук: 10.02.04 / М. М. Літвінова. – Х., 2004. – 20 с.

41. Мальцева Д. Г. Страноведение через фразеологизмы / Д. Г. Мальцева. – М.: 1991. – 173 с.

42. Межубовський М. Р. Структурно-семантичні видозміни фразеологізмів у 19-20 ст. як прояв діахронічного варіювання мови (на матеріалі нім. Дієслівних фразеологізмів, що означають розумову діяльність людини): автореф. дис. канд. філолог. наук: 10.02.04 / М. Р. Межубовський. – К., 1995. – 22 с.

43. Мізін К. І. Компаративні фразеологічні одиниці сучасної німецької мови: шляхи утворення та ідеографія: автореф. дис. канд. філол. наук: 10.02.04. / К. І. Мізін. – К., 2004. – 19с.

44. Митина Т. В. Семантическая значимость компонентов фразеологических единиц современного немецкого языка: автореф. канд. филолог. наук: 10.02.04 / Т. В. Митина. – М., 26 с.

45. Мокієнко В. М. Слов'янська фразеологія: Підручник, посібник для вузів по спец. «Слов'янська мова і літ.» / В. М. Мокієнко. – М.: Вища. шк., 1989. – 287с.

46. Молочко Г. А. Лексика і фразеологія російської / Г. А. Молочко. – Мінськ: Вища школа, 1974. – 144 с.

47. Назарян А.Г. О полисемии в сфере фразеологии / А. Г. Назарян. – М.: 1980. – С. 53-60 .
48. Огуй О. Д. Німецька фразеологія у мові, мовленні та мовній діяльності: системно-квантитативні аспекти / О. Д. Огуй. – Чернівці: 2014. – С. 316-341
49. Ольшанский И. Г. Лексическая полисемия в системе языка и тексте / И. Г. Ольшанский, Скиба В. П. – Кишинев: 1987. – 128 с.
50. Оніщенко Н. А. Стилiстичні та семантичні характеристики конотативної системи сучасної німецької фразеології: автореф. дис. канд. філолог. наук: 10.02.04 / Н. А. Оніщенко. – Х., 2003. – 18 с.
51. Потенко Л. О. Емотивний компонент значення фразеологічних дериватів німецької мови: автореф. дис. канд. філолог. наук: 10. 02. 04 / Л. О. Потенко. – Херсон, 2012. – 20 с.
52. Прутчикова В. В. Семантико-функціональні особливості німецьких висловлень-прислів'їв: автореф. канд. філолог. наук: 10.02.04 / В. В. Прутчикова. – Х., 2003. – 20 с.
53. Райхштейн А. Д. Немецкие устойчивые фразы / А. Д. Райхштейн. – М.: Просвещение, 1971. – 184 с.
54. Райхштейн А. Д. Лексикология и фразеология немецкого языка / А. Д. Райхштейн. – М.: МГПИИЯ, 1981. – 207 с.
55. Розен Е. В. Коннотативные аспекты семантики в немецкой лексике и фразеологии / Е. В. Розен. – Калинин: 1987. – 137 с.
56. Степанова М. Д. Вопросы словообразования и фразообразования в германских языках / М. Д. Степанова. – М.: Сб. статей. – 1980. – Вып. 164. – 189 с.
57. Суперанская А. В. Общая терминология: Вопросы теории / А. В. Суперанская, М. В. Подольская, Н. В. Васильева. – М.: Высшая школа, 1989. – 246 с.
58. Тарануха Т. В. Лексичні та фразеологічні одиниці на позначення рис характеру людини в українській та німецькій мовах:

автореф. дис. канд. філол. наук: 10.02.17 / Т. В. Тарануха. – Л., 2013. – 20 с.

59. Угринюк Р. В. Лексичні та фразеологічні одиниці сучасної німецької мови на позначення інтелектуальних здібностей людини: автореф. дис. канд. філол. наук: 10.02.04 / Р. В. Угринюк. – Л., 2011. – 18 с.

60. Уфимцева А.А. Опыт изучения лексики как системы на материале английского языка / А. А. Уфимцева . – М.: Изд-во АН СССР, 1962. – 287 с.

61. Фісяк І. Є. Фразеологічні одиниці німецької мови на позначення міжособистісних відносин: семантичний та функціонально-прагматичний аспекти: автореф. дис. канд. філолог. наук: 10.02.04 / І. Є. Фісяк. – Херсон, 2015. – 20 с.

62. Чернышева И.И. Фразеология современного немецкого языка / И. И. Чернышова. – М.: 1970. – 199 с.

63. Чернышева И.И. Фразеология современного немецкого языка. (Фразеология как система и ее связь с системой лексики): автореф. дисс. на соискание учен. степени доктора филолог. наук. / И. И. Чернышова. – М.: 1964. – 27 с.

64. Шадрин Н. Л. О системном характере речевых преобразований фразеологических единиц / Н. Л. Шадрин // Системное описание лексики германских языков. – Л.: Изд-во Ленингр, 1976. – Вып. 1. – С. 158-167 .

65. Школяренко В. І. Динаміка розвитку фразеологічної системи німецької мови 19– 20 ст. / В. І. Школяренко. – Суми: 2003. – 324 с.

66. Burger H. Handbuch der Phraseologie. / H. Burger, A. Buhofer, A. Sialm. – Berlin, New York: 1882. – 192 S.

67. Burger H. Phraseologie. Eine Einführung am Beispiel des Deutschen. 2. Überarbeitete Auflage. / H. Burger. – Berlin: Erich Schmidt Verlag, 2003. –

214 S.

68. Dobrovolskij D. Idiome im mentalen Lexikon: Ziele und Methoden der kognitivbasierten Phraseologieforschung / D. Dobrovolskij. – Trier: 1997. –

245 S.

69. Fleischer W. Phraseologie der deutschen Gegenwartssprache. – Tübingen: Niemeyer, 1997. – 342 S.

70. Fleischer W. Phraseologie der deutschen Gegenwartssprache. 2. Durchges. Und erg. Auflage. – Tübingen: Niemeyer Verlag, 1997. – 299 S.

71. Fraaß I. Polysemie und Homonymie in einsprachigen Wörterbüchern der portugiesischen Gegenwartssprache / I. Fraaß. – Berlin : Univ. Diss. A., 1985. – 269 S.

72. Heusinger S. Die Lexik der deutschen Gegenwartssprache. Eine Einführung / S. Heusinger. – München : Fink., 2004. – 303 S.

73. Müller K. Lexikon der Redensarten. Herkunft und Bedeutung / K. Müller. – München: Bassermann Verlag, 2005. – 781 S.

74. Palm C. Phraseologie. Eine Einführung / C. Palm. – Tübingen: 1995. – 189 S.

75. Römer Chr. Lexikologie des Deutschen. Eine Einführung / Chr. Römer, B. Matzke. – 2., aktual. u. ergänz. Aufl. – Tübingen : Narr., 2005. – 236 S.

76. Rührig L. Lexikon der sprichwörtlichen Redensarten. 3. Aufl. / L. Rührig – Freiburg: Herder, 1976. – 1255 S.

77. Schippan T. Einführung in die Semasiologie / T. Schippan. – Leipzig: 1992. – 243-247 S.

СПИСОК ДОВІДКОВИХ ДЖЕРЕЛ

78. Афонькин Ю. Н. Русско-немецкий словарь крылатых слов. Russisch– deutsches Wörterbuch der geflügten Worte / Ю. Н. Афонькин. – М.: 1990. – 285 с.
79. Бинович Л. Э. Немецко-русский фразеологический словарь / Л. Э. Бинович, Н. Е. Гришин. Издание второе, исправленное и дополненное. – М.: «Русский язык», 1975.
80. Гавриць В. І. Німецько-український фразеологічний словник. Deutsch-Ukrainisches phraseologisches Wörterbuch. Т. 1. / В. І. Гавриць, О. П. Пророченко. – К.: Рад. шк., 1981. – 382 с.
81. Duden. Redewendungen. Wörterbuch der deutschen Idiomatik 3., überarbeitete und aktualisierte Auflage. – Band 11. – Mannheim, Leipzig, Wien, Zürich: Dudenverlag, 2008. – 959 S.
82. Зеленцова М. Г. Аналіз фразеологічних комбінацій коцепту гроші. – [Електронний ресурс] / М. Г. Зеленцова – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/old_jrn/Soc_Gum/znpkhnpu_lingv/2011_32/11_Zelentsova.pdf
83. Електронний словник lingvo.ua
84. Школярєнко В. І. Розвиток багатозначності фразеологічних одиниць (на матеріалі фразосемантичного поля «Розумова діяльність») – [Електронний ресурс] / В. І. Школярєнко – Режим доступу: <http://web.znu.edu.ua/herald/issues/archive/articles/1925.pdf>